

एकात्मिक व शाश्वत वस्त्रोद्योग धोरण २०२३-
२८ अंतर्गत रेशीम शेती व त्यावर आधारीत
पुरक उद्योगाचा विकास करण्यासाठी
अंडीपुंज निर्मिती केंद्रे व मुलभूत बियाणे फार्म
विकसित करणेबाबत...

महाराष्ट्र शासन

सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग,

शासन निर्णय क्र. सपववि-४००१२/११/२०२४-DEKSERICULTURE-CMTD

मंत्रालय, मुंबई-४०००३२

दिनांक:- ०८ फेब्रुवारी, २०२४

वाचा :- सहकार, पणन वस्त्रोद्योग विभाग, शासन निर्णय क्र धोरण २०२३/ प्र.क्र.११/ टेक्स-५,
दि.०२ जून, २०२३.

प्रस्तावना :-

रेशीम उद्योग हा कृषि व वनसंपत्तीवर आधारित रोजगाराची प्रचंड क्षमता असलेला उद्योग आहे. राज्यातील हवामान हे रेशीम शेतीसाठी पोषक आहे. वातावरणाच्या लहरीपणामुळे होणारे नुकसान टाळण्यासाठी तसेच नियमित व हमखास उत्पन्न मिळविण्यासाठी रेशीम उद्योग हा राज्यातील शेतकऱ्यांसाठी वरदान ठरत आहे. शेतकऱ्यांना शाश्वत उत्पन्न मिळवून देण्याचे व ग्रामीण भागातील अर्थकारणाला चालना देण्याचे सामर्थ्य रेशीम शेती व त्यावर आधारीत पुरक उद्योगामध्ये आहे. तथापि, रेशीम अंडीपुंज निर्मिती केंद्र, गडहिंग्लज जि.कोल्हापूर येथे स्थानिक बीज कोष उत्पादकांना म्हैसूर येथून सीड अंडीपुंजाचा पुरवठा केला जातो व त्यांनी उत्पादित केलेले बीज कोष खरेदी करून अंडीपुंज उत्पादन घेतले जाते. FC-1, FC-2 या वाणाचे सीड कोष खुल्या बाजापेठेत विकत मिळत नाही. शेतकऱ्यांच्या मागणीच्या प्रमाणात सदर वाणाचे बीज कोष उपलब्ध होत नसल्याने राज्यात मुलभूत बियाणे फार्मवर संगोपन व संवर्धन करणे आवश्यक आहे. सद्यःस्थितीत राज्यात फक्त गडहिंग्लज जि.कोल्हापूर येथे एकमेव शासकीय अंडीपुंज निर्मिती केंद्र असून तेथून राज्यातील शेतकऱ्यांना अंडीपुंजाचा पुरवठा करण्यात येत आहे. तथापि, शासकीय केंद्रावर उत्पादित होणारे अंडीपुंज मागणीपेक्षा कमी असल्यामुळे इतर राज्यातून तसेच केंद्रीय रेशीम मंडळाकडून अंडीपुंजाचा पुरवठा करण्यात येतो. त्यामुळे राज्यातील शेतकऱ्यांना कृषि पिकाबरोबर हमखास व शाश्वत उत्पन्नाची हमी असलेल्या रेशीम शेती व त्यावर आधारीत पुरक व्यवसायास चालना देण्यासाठी एकात्मिक व शाश्वत वस्त्रोद्योग धोरण २०२३-२८ अंतर्गत रेशीम उत्पादन वाढण्यासाठी आणि बाजारातील वाढती मागणी पूर्ण करण्यासाठी शासनाने संदर्भाधीन दि.०२ जून, २०२३ अन्वये निर्णय घेतला आहे. सदर धोरणातील परिच्छेद ७.७ (अ) (३) मध्ये गडहिंग्लज जि.कोल्हापूर येथील शासकीय अंडीपुंज केंद्राची क्षमता वाढविणे आणि अंडीपुंजाच्या मागण्या पूर्ण करण्याकरिता छत्रपती संभाजीनगर येथे नवीन अंडीपुंज निर्मिती केंद्र स्थापन करणे याव्यतिरिक्त झोन १ व झोन ३ मध्ये अतिरीक्त प्रत्येक झोनमध्ये एक अंडीपुंज निर्मिती केंद्रे स्थापन केली जातील. तसेच परिच्छेद ७.७ (अ) (४) मध्ये राज्यातील सुळेराज, जि.कोल्हापूर, आंबोली, जि.सिंधुदुर्ग, चिकलठाणा, जि.छत्रपती संभाजीनगर आणि खोर, जि.बुलढाणा येथे मुलभूत बियाणे फार्म म्हणून विकसित करण्यात येईल असे घोषित करण्यात आले आहे. त्यानुसार राज्याला अंडीपुंजाच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण होण्यासाठी नव्याने अंडीपुंज निर्मिती केंद्राची स्थापना करणे आवश्यक आहे. त्याअनुषंगाने मुलभूत बियाणे फार्म विकसित करणे व नवीन अंडीपुंज निर्मिती केंद्रे स्थापन करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

रेशीम शेतीची वाढ विचारात घेता शेतकऱ्यांना मागणीप्रमाणे दर्जेदार अंडीपुंजाचा पुरवठा करण्याकरिता तसेच राज्याला अंडीपुंजाच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण होण्यासाठी मुलभूत बियाणे फार्म विकसित करणे व नवीन अंडीपुंज निर्मिती केंद्रे स्थापन करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे:-

(अ) तुती रेशीम अंडीपुंज निर्मिती केंद्र :-

- I. अंडीपुंज निर्मिती केंद्र, दाभा फार्म, जि.अमरावती.
- II. अंडीपुंज निर्मिती केंद्र, अहमदनगर.

(ब) मुलभूत बियाणे फार्म :-

- I. मुलभूत बियाणे फार्म, आंबोली, जि.सिंधुदुर्ग.
- II. मुलभूत बियाणे फार्म, सुळेरान, जि. कोल्हापूर.
- III. मुलभूत बियाणे फार्म, चिकलठाणा, जि.छत्रपती संभाजीनगर.
- IV. मुलभूत बियाणे फार्म, खोर ता.चिखली जि.बुलढाणा.

२. मुलभूत बियाणे फार्म व अंडीपुंज निर्मिती केंद्रे उभारण्याबाबत रेशीम संचालनालयाने केंद्र व राज्य शासनाच्या विविध संस्था व वित्त विभागाच्या मार्गदर्शक सुचनांचा अवलंब करावा. तसेच तांत्रिक व्यवहार्यता तपासून विस्तृत प्रकल्प अहवाल आर्थिक व भौतिक मापदंडासह प्रस्ताव संचालक (रेशीम) यांनी शासनास सादर करावा.

३. सदर योजनेचा खर्च “मागणी क्र.व्ही-२, २८५१, ग्रामोद्योग व लघुउद्योग, १०७, रेशीम उद्योग, (०१) विविध सहकारी संस्थांना सहाय्य, (०१)(०२) राज्याचे वस्त्रोद्योग धोरण-२०१८-२३ रेशीम विकास कार्यक्रमांतर्गत पायाभूत सुविधा निर्माण करणे व अस्तित्वातील सुविधांचे बळकटीकरण (दत्तमत) (कार्यक्रम) (२८५१६५८३), ३३, अर्थसहाय्य” अंतर्गत त्या त्या आर्थिक वर्षात उपलब्ध असलेल्या अनुदानातून भागविण्यात येईल.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२४०२०८१७१०१४१००२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करुन काढण्यात आला आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(श्रध्दा कोचरेकर)

उपसचिव , महाराष्ट्र शासन,

प्रति,

- १) मा.राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मुंबई.
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा.उपमुख्यमंत्री तथा मंत्री (गृह, विधी व न्याय विभाग) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मा.उपमुख्यमंत्री तथा मंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

- ५) मा.मंत्री (वस्त्रोद्योग) , सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग यांचे खाजगी सचिव.
- ६) सर्व मा.मंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) मा.विरोधी पक्ष नेता, महाराष्ट्र विधानपरिषद/ विधानसभा, विधान भवन, मुंबई.
- ८) सर्व माननीय संसद सदस्य/ विधानमंडळ सदस्य, महाराष्ट्र राज्य.
- ९) मा.समितीप्रमुख, महाराष्ट्र विधानमंडळ रोहयो समिती, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
- १०) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ११) मा.सदस्य सचिव, केंद्रीय रेशीम मंडळ, बंगळूरु.
- १२) सर्व अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग.
- १३) सर्व विभागीय आयुक्त.
- १४) आयुक्त, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामिण रोजगार हमी योजना, नागपूर.
- १५) सर्व जिल्हाधिकारी.
- १६) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.
- १७) महालेखापाल, महाराष्ट्र-१ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा), मुंबई.
- १८) महालेखापाल, महाराष्ट्र-२ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा), नागपूर.